

2013

**Preface: Finnish Edition of C.S. Lewis, Surprised by Joy,
(suomenkielisen laitoksen esipuhe, C. S. Lewis, Ilon yllättämä)**

Jason Lepojärvi

Follow this and additional works at: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ccs>

Part of the [Christianity Commons](#)

C. S. Lewis, *Ilon yllättämä*

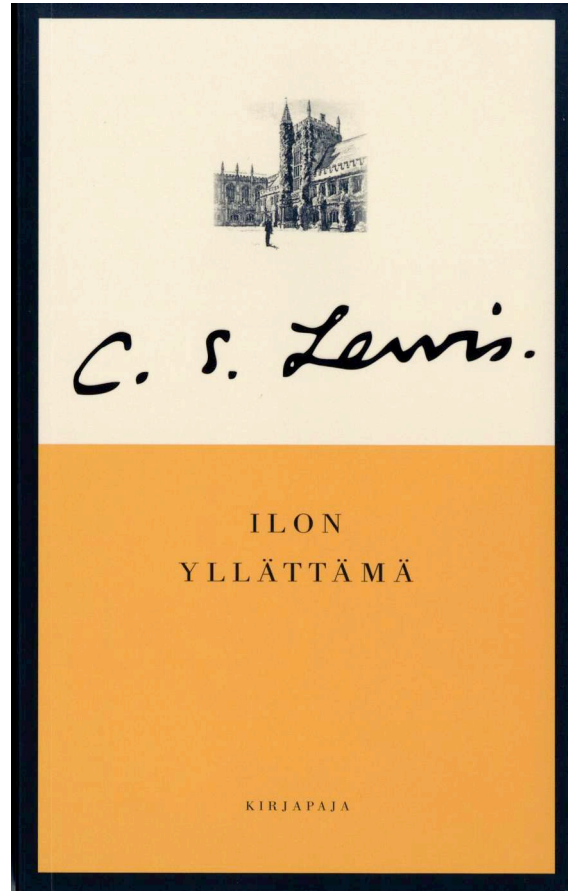
Suomenkielisen laitoksen esipuhe

Jason Lepojärvi

"*Kalevala* sanoo osuvasti, että vierassa talossa 'toisin ukset ulvai-sevat'." Näin C. S. Lewis kuvailee ensivaikutelmaansa Englannista. Se oli silloin pienelle pojalle ääretön pettymys. On ehkä ironista, että maailmankuulu irlantilainen kirjallisuuden professori siteeraa suomalaisen kansalliseepoksen kohtaa, jonka virolainen ymmärtää parhaiten. Ukset?

Oma tilanteeni on suorastaan häpeällinen. Puhuessani Lewisistä englanninkieliselle yleisölle esittelen itseni usein sanoin: "Toisin kuin C. S. Lewis ja J. R. R. Tolkien, minä tulen *Kalevalan* kotimaasta. Mutta toisin kuin minä, he ovat oikeasti lukeneet sen."

Tolkienille *Kalevala* merkitsi jopa elämän käännekohtaa. Hän luki sen nuorena poikana englanniksi ja lumoutui täysin. Kun hän vuotta myöhemmin palautti kirjastolainansa myöhässä, mukaan lähti tietenkin *Suomen kielioppi*. Tämä sinetöi hänen kutsumuksensa kielitieteilijänä:

”Oli kuin olisin löytänyt koskemattoman viinikellarin, jonka uumenet olivat täynnä ennen maistamatonta vuosikertaa.” Suomi löysi tiensä myös Tolkienin omaan eepokseen, *Taru Sormusten herraan*, haltijoiden quenyän kielen esikuvana. Samainen *Suomen kielioppi* lepää yhä Oxfordin yliopiston Exeter Collegen kirjaston uumenissa, kenties uutta Tolkienia odottamassa.

Lewis tapasi Tolkienin vuonna 1926 saatuaan viran Oxfordin yliopistosta englannin kirjallisuuden tutkijana, ja heidän ystävyytensä myötä hän menetti kaksi ennakkoluuloaan. ”Syntymästäni saakka minua oli (epäsuorasti) varoitettu milloinkaan luottamasta roomalaiskatolilaiseen, ja englannin osastoon tultuani minua oli (suoraan) varoitettu milloinkaan luottamasta filologiaan. Tolkien oli molempia.” Lewis, itsevarma ateisti, päätyi älykkäiden kristittyjen saartamaksi – ”näitä merkillisiä ihmisiä näytti putkahtavan esiin kaikkialta”. Ilman Lewisin tukea Tolkienin *Taru Sormusen herrasta* ei olisi koskaan nähnyt päivänvaloa; Tolkien puolestaan tuuppasi Lewisin kohti kaiken valon lähdeä.

Mikä tai kuka oli Pohjolan mytologiassa vetänyt Lewisiä puoleensa? *Ilon yllättämä*, Lewisin hengellinen omaelämäkerta, on tavallaan vastaus tähän kysymykseen.

Kertomus alkaa Cliven (Lewisin ristimänimi) syntymästä Belfastissa marraskuussa 1898 ja päättyy Jackin (Lewisin lempinimi) uudestisyntymään Oxfordissa syyskuussa 1931. Kertomus alkaa sinisestä kukasta ja Eedenistä ja päättyy sinikelloihin ja uuteen Eedeniin. Matkan tieviitoina toimivat viiltävät kauneuden kokemukset, joita Lewis nimittää ”Iloksi” (*Joy*).

Ne opettivat minulle kaipauksen ... ja lumosivat minut auttamattomasti, tekivät minusta sinisen kukan palvojan ennen kuin olin kuuden vuoden ikäinen... On vaikea löytää sitä tunnetta, joka minut valtasi; Miltonin Eedenin ”rajaton autuus” (jossa ”rajattomalla” on sen täysi muinainen merkitys) riittää ehkä likimain kuvaamaan sitä. Se oli tietenkin kaipauksen tunne, mutta minkä kaipauksen?

Saksalaisen Novaliksen (1722–1801) runoista alkaen sininen kukka on ollut katkeransuloisen kaipauksen kuvastin. *Längtans blåa blomma* tunnetaan myös skandinaavisissa balladeissa.

Lewis koki ”Ilon pistoksia” tasaisin väliajoin. Niitä ammuttiin milloin mistäkin: luonnosta, musiikista, lastenkirjoista – ja aina täysin yllättäen. Tämä on ensimmäinen tapa, jolla Ilo ”yllätti” Lewisin. Se saapui varoittamatta, lupaa kysymättä. Ilo yllätti Lewisin myös toisella tapaa. Se ei saapunut pyydettyäessä. ”Alituisesti pyrkimykseni tuli ’saada se taas’. Lukiessani runoa, kuunnellessani musiikkia, lähtiessäni kävelylle vartioin alituisesti levottomana omia tunteitani tarkkaillen, alkaisiko ihana hetki, ja yrittäen säilyttää sen jos se tuli.”

Kolmas yllätys oli Ilon todellinen merkitys. Seuraamme nuorta Lewisiä, kun hän jäljittää Ilon kohdetta. Kerta toisensa jälkeen hän vetää vesiperän. Okkultismi ei ollut vastaus. Ei edes erotiikka.

Mitään moraalisia kysymyksiä tähän ei liittynyt; olin siihen aikaan niin vapaa mistään moraalista näissä asioissa kuin vain ihminen voi olla... Ilo ei ole seksin korvike; seksi on hyvin usein Ilon korvike.

Olen joskus pohtinut, eikö kaikenlainen mielihyvän tavoittelu olekin vain Ilon korviketta.

Lopulta Lewis ymmärsi, mitä Ilon pistokset olivat hänelle kuiskanneet: ”Se en ole minä. Minä vain muistutan. Katso, katso! Mistä minä muistutan sinua?”

Romantikkojen pettymykseksi kerron, että alkuperäisotsikko *Surprised by Joy* ei sisällä neljättä yllätystä, piiloviestiä Lewisin tulevalle vaimolle, Joy Davidmanille (1915–1960). ”Ilona” ei vielä tuolloin ollut yllättänyt Lewisiä. Lewisin runo ”Joy” on jo vuodelta 1924, ja omaelämäkerta päättyy vuoteen 1931 – Jack ja Joy ystävystyivät vasta vuosia myöhemmin. Kirjan ilmestymisvuonna (1955) heidän filiansa ei ollut vielä puhjennut erokseen.

Ilon yllättämän alaotsikkoa ei sovi unohtaa: *Elämäni varhaiset vaiheet*. Lewis eli vielä 32 vuotta kirjassa kuvattujen vaiheiden jälkeen. Käsissäsi oleva kirja on monella tapaa hyvin erilainen, jopa ainutlaatuinen teos hengellisen elämäkertakirjallisuuden historiassa (eikä ainoastaan siksi, että se *päättyy* lukuun ”Alku”). Se on samaan aikaan sekä arvoituksellinen että ainutlaatuisen avoin.

Lewis nimittäin jättää kertomatta paljon. Syy tähän on metodinen. Mikä ei suoraan liity kertomuksen punaiseen lankaan, Iloon, mainitaan vain sivumennen, jos sitäkään. Eräästä mutkikkaasta episodista, ilmeisesti salasuhteesta, hän kirjoittaa: ”Vaikka minulla olisi vapaus kertoakin koko tarina, epäilen, olisiko sillä paljon tekemistä kirjani aiheen kanssa.” Sanaakaan Lewis ei mainitse siitä, kuinka ensimmäisessä maailmansodassa hän teki taistelutoverinsa kanssa sopimuksen, että toisen

kuollessa hengissä selvinnyt pitäisi huolta molempien vanhemmista – eli emme kuule rouva Mooresta, jonka kanssa Lewis asui 1940-luvun loppuun asti. Lewisin joviaalista isästä kuulemme paljonkin, mutta hänen kuolemansa ”ei oikeastaan” liity tarinaan. Lewisin lääkäriystävä vi-noili, että kirjan nimeksi olisi sopinut paremmin *Suppressed by Jack* (Jackin tukahduttama).

Lewisille elämän suurimpia ilonlähteitä olivat pitkät kävelyt ja keskustelut ystävien kanssa – mutta itsestään ja omista kirjoistaan hän ei puhunut, ellei joku kysynyt. Tolkienille hän ei kertonut avioliitostaan vuoteen. Ilmeisesti hän pelkäsi katolisen Tolkienin reaktiota, kun tiedettiin Joyn aiemmasta liitosta. Mediahuomiosta Lewis ei koskaan välittänyt, ei edes *Time*-lehden kansikuvastaan (1947). Hän piti sanomalehtiä pitkästyttävinä; haaskalehdistöä hän halveksi. Lewis kuitenkin uskoi, että journalistikin saattoi päästä taivaaseen, joskaan ei ymmärtänyt miksi.

Lewis suojeli myös ystäviensä ja lukijoidensa yksityisyyttä esimerkiksi polttamalla kaikki saamansa kirjeet. Tosin jokaiseen kirjeeseen hän vastasi ensin omakätisesti. Walter Hooperin toimittama kolmiosainen *C. S. Lewis: Collected Letters* (2000–2006) sisältää tuhansia kirjeitä, myös lapsille. Heistä onnekkaimmat saivat lukea: ”P.S. Piilotin tähän kirjeeseen arvoituksen. Löydätkö sen?” Narnian satuihin (1950–1956) Lewis punoi kosmisen ”koodin”, niin nerokkaan, että sen löysi ja selvitti vasta tutkija Michael Ward kirjassaan *Planet Narnia* (2008).

Sille, joka haluaa täyttää Lewisin omaelämäkerran aukot, joista ammottavin on tietenkin vuosien 1931–1963 välinen ajanjakso, on tarjolla paljon jatkolukemista. Lewisin lopullinen elämäkerta on vielä kirjoitta-

matta. Siinä on yhdistyttävä aikaisempien elämäkertojen vahvuudet. Roger Lancelyn Greenin ja Walter Hooperin järkäle (1974) on arvovaltaisin mutta pisin; A. N. Wilsonin kirja (1990) on viihdyttävin mutta epäluotettavin; George Sayerin teos (1997), oma suosikkini, on syvällisin mutta vähemmän jännittävä; Alister McGrathin opus (2013) on ajantasaisin mutta yllätyksetön (paitsi että hän löytää ajallisen epätarkkuuden, joka kaikilta muilta oli jäänyt huomaamatta, jopa Lewisiltä itseltään). Vihjailevaan Wilsoniin ei kannata tarttua ainakaan ensimmäisenä. Lewisin ateistikriitikko, John Beversluis, on paljastanut Wilsonin metkut kirja-arviossaan "Surprised by Freud". Ehkä parhaiten Lewisin tutustuu kuitenkin hänen omien kirjojensa kautta. Niistä monet on vastikään julkaistu suomeksi uusintapainoksina, esimerkiksi *Paholaisen kirjeopisto*, *Muistiinpanoja surun ajalta*, *Tätä on kristinusko*, *Neljä rakkautta* ja nyt *Ilon yllättämä*.

Olisin halunnut tehdä korjauksia tai edes tarkentavia huomautuksia Ritva Miettisen suomennokseen, mutta se selviytyy käännösten kahdesta koetinkivestä tyylipuhtaasti. Ensinnä unohdamme lukevamme käännöstä, ainakin itse unohdin. Toiseksi Lewisin huumori välittyy kirkkaasti. Tämä ei olisi mikään saavutus, jos Lewisillä olisi tapana sirotella sivuille "vitsejä". Lewisin huumorintaju on chestertonilaista: hän upottaa sen tekstin virtaan, kertomuksen komiikka nousee sen omista pyörteistä. Usein lukijan hymy venyy monisivuiseksi, kuten herra Kirkpatrickin ensitapaamisella. Naurunpyrskähdykset tahdittavat tarinaa.

Sanoin, että arvoituksellinen *Ilon yllättämä* on myös ainutlaatuisen avoin. Lewis paljastaa enemmän kuin piilottaa. Ainoastaan kirjassaan *Muistiinpanoja surun ajalta* hän on yhtä haavoittuva. Ilon luonne vaatii

nimittäin puolustuksen laskemista. On mentävä iholle. Kuuluisassa saarnassaan ”The Weight of Glory” hän oli sanonut:

Minua ujostuttaa puhua tästä kaukaisen maan kaipuusta, jonka löydämme itsestämme. Niin tehdessäni tunnen melkein syyllisyyttä. Yritän repiä auki sydämenne lohduttoman salaisuuden – sen, joka koskee ja jota rankaisette kutsumalla sitä Nostalgiaaksi ja Romanttisuudeksi ja Nuoruudeksi; sen syvän salaisuuden, joka suloisesti pistää... Salaisuuden, jota emme osaa piilottaa ja josta emme osaa puhua, vaikka molemmat haluaisimme tehdä.

Ilon yllättämä on poikkeuksellinen myös siksi, että se on vaikea. Kerrankin Lewis ei pidä ”huolta” lukijastaan. Meidän tulisi olla imarreltuja. Haastavat ajatukset, ja niitä on paljon, ovat kohteliaisuuksia. Lewis ei astu lukijan tasolle, vaan hän ojentaa kätensä ja nostaa meidät omalle tasolleen. Näemme hänen älyllisen ja hengellisen elämänsä kehittyvän. Tällainen minä olen. Tältä se minusta tuntui, hän sanoo.

Lewis synnyttää meissä halun lukea ne kirjat, jotka tekivät häneen niin suuren vaikutuksen. Itse tyydyin *Aeneaan tarun* proosaversioon, sillä olen heksametrisesti lukutaidoton. Tarkkaavainen lukija arvanee myös, mikä Morrisin teoksista osui silmääni. On lohdullista muistaa, että ainoastaan joku oxfordilaisprofessori voi tunnistaa kaikki kirjallisuusviitteet – puhumattakaan ranskan, saksan, italian, latinan ja kreikan säkeistä tai mietelauseista. Kädettömyyttämme kompensoivat internetin aikakausi mutta myös suomennoksen sanaselitykset. Monet Lewisin

kohteliaat kiertoilmaisut on nimittäin selvitetty. Nykyään tiedämme ”keskitysleirin” sijainnin ja sen hirviörehtorin ”Ukon” henkilöllisyyden.

Lewis neuvoo, että jos ei pysty sulattamaan ensimmäisen luvun kertomusta, kannattaa sulkea kirja ”tuhlaamatta siihen enempää aikaa”. Älä tottele, neuvon minä. *Ilon yllättämä* on viisautta ja naurua täynnä. Sen viisitoista lukua avaavat kiehtovia kaunokirjallisia, historiallisia, psykologisia, filosofisia ja teologisia ovia. Jopa eeppisiä ovia. Ukset ovat vasta alkua.